Петро Горохівський

ПОЛЬОВА АРХЕОЛОГІЧНА ПРАКТИКА – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТІ

Успіх розбудови української держави у значній мірі залежить від людського фактора. Високий професіоналізм, активна громадянська і життєва позиція, національна самосвідомість, моральне і фізичне здоров'я, вольові та інші позитивні якості особистості – це ті орієнтири, на які повинна бути націлена діяльність усіх ланок української національної школи. Особлива роль у процесі належить вищій школі, у першу чергу це стосується педагогічних навчальних закладів, що готують майбутніх учителів.

Досить актуальною видається проблема підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів для сільських загальноосвітніх шкіл.

Учитель сільської школи не може бути просто викладачем, він завжди є активним громадським діячем, носієм інтелігентності, духовності, культури. Головна мета його роботи – навчити і виховати учнів. Разом із працівниками культури вчителі, і в першу чергу викладачі історії, є організаторами просвітницького життя на селі [1, 58-59].

Роль учителя історії в школі, у тому числі і у сільському населеному пункті, є надзвичайно великою. Практично він є чи не єдиним представником історичної науки у селі, селищі, своєрідним хранителем пам'яті минулих поколінь.

Учитель повинен мати достатні знання і відповідні вміння використовувати археологічні матеріали під час вивчення історії на уроках у школі. Знання археології дає змогу грамотно й ефективно провести екскурсію чи урок-екскурсію у музеї, його археологічному відділі, а також створити археологічну експозицію у шкільних, краєзнавчих та сільських музеях [2, 3].

Все це зумовлює необхідність поглибленої фахової підготовки з археології.

Курс «Археологія України» покликаний забезпечити знання археологічних епох, культур та найвизначніших археологічних пам'яток України, розуміння природи та характеру історичної інформації, що закладені у них, шляхи отримання цієї інформації.

Теоретичні знання для майбутніх учителів є надзвичайно важливими, проте не менш важливими є їх практична підготовка, набуті ними вміння і навички. У цьому велика роль покладається на літню польову археологічну практику, перед якою поставлені надзвичайно високі цілі: навчальна, наукова, виховна.

Навчальна мета полягає у тому, щоб розширити теоретичні знання, отримані студентами на лекційних, семінарських заняттях, ознайомити їх з методикою археологічних досліджень на усіх етапах – починаючи від проведення археологічної розвідки і закінчуючи камеральною обробкою кераміки та інших пам'яток.

Студенти-практиканти ознайомлюються з приладами, що використовуються в археологічних дослідженнях: теодолітом, магнітометром тощо, здобувають навички роботи з лопатою, ножем, щіткою та іншими археологічними знаряддями, ознайомлюються з теорією і практикою первинної польової обробки кераміки, зі способами фіксації і шифрування знахідок; оформляючи щоденник і звіт, вчаться вести необхідну документацію тощо.

Наукова мета археологічної практики полягає у тому, що студенти беруть участь у дослідженні конкретного об'єкту: поселення чи поховання і тим самим роблять посильний внесок в археологію, в історичну науку в цілому. Під керівництвом досвідчених фахівців-археологів вони досить швидко перетворюються у висококваліфікованих працівників і тим самим сприяють більш ефективному дослідженню пам'яток.

Упродовж літньої практики студенти спілкуються з провідними вченими-трипіллязнавцями: О.Г. Корвін-Піотровським, В.О. Круцом, Е.В. Овчинніковим, Д.К. Чорноволом, С.М. Рижовим. Вони ознайомлюють студентів з проблемами, які дискутуються серед учених, з сучасними методами археологічної розвідки, читають лекції з трипільської тематики. Особливу цінність мають наукові дискусії між археологами під час розкопок, що справляє велике враження на студентів. З приводу цього одна студентка у своєму щоденнику записала: «Я зрозуміла, що в науці нема готових істин. Вони здобуваються у ході серйозних досліджень, напруженої роботи рук і мозку. Без боротьби ідей немає справжньої науки».

Виховна мета археологічної практики полягає у тому, щоб вчити студентів жити у колективі, дотримуватись правил співжиття, учитись долати труднощі і негаразди, формувати певні риси характеру: витривалість, волю, витримку, толерантність, почуття взаємоповаги, взаємодопомоги,

взаємовиручки, самоорганізації. Вони вчаться жити у злагоді з природою, здобувають такі вміння і навички, які необхідні для самостійного життя: облаштовувати наметове містечко, розкладати у будь-яку погоду вогнище, готувати їжу у похідних умовах. Спілкування з місцевим населенням знайомить з пластом народної культури.

У ході археологічної практики студенти спілкуються з місцевими школярами під час розкопок, гри у футбол, волейбол. Спільна праця і відпочинок сприяють виробленню навичок спілкування з майбутніми учнями.

Підготовка до літньої археологічної практики розпочинається практично з самого початку навчального року. Студенти-першокурсники у ході лекцій і семінарських занять ознайомлюються з основними положеннями археології, різними археологічними культурами. Особлива увага приділяється вивченню тих культур, пам’ятки яких студенти будуть досліджувати влітку. На практичних заняттях студенти ознайомлюються з різноманітними речовими пам’ятками і, в першу чергу, з керамікою, здобувають навички за її фрагментами визначати тип посуду, археологічну культуру, яку вони представляють, вчаться ідентифікувати вироби із каменю і кременю, здобувають навички графічної реконструкції пам’яток за їх залишками. На заняттях археологічного гуртка студенти поглиблюють знання і здобувають нові вміння, зокрема вчаться усім видам реконструкції посуду. Це згодом може знадобитися їм у вчительській праці.

Величезний вплив на студентів-першокурсників справляє звітна конференція за результатами літньої польової практики. Вона проводиться щороку у другій половині вересня і має пізнавальне та виховне значення, закладає стійкий інтерес у першокурсників до цього виду навчальної діяльності.

Підготовка до конференції розпочинається ще під час розкопок. Кожен загін повинен вибрати назву, девіз, обґрунтувати їх. Підготувати художню частину: літмонтаж, пісні, танці, жартівливі сценки.

Напередодні конференції запрошеним студентам пропонується перегляд фотогазет, фотоальбомів. Потім окремі студенти коротко розповідають про хід практики, про що дізналися, чого навчилися. Кожен загін представляє свою художню програму. Велике пожвавлення, як правило, викликає перегляд відеофільму, у якому відображені найбільш цікаві і

важливі моменти праці та відпочинку студентів-практикантів. Завершується конференція нагородженням студентів грамотами, пам'ятними знаками.

Керівники археологічної практики постійно шукають нові форми проведення польового сезону. Адже важливим є пошук об'єктів дослідження. Хоча ще у 2001 році було укладено угоду між університетом та Інститутом Археології НАН України про спільні дослідження трипільських поселень на території Уманського і Тальнівського району у складі Трипільської експедиції, кожного року договір потрібно переукладати, поскільки фінансування експедиції нестійке, на основі виграних грантів у міжнародної організації «Serch foundations». За відсутності коштів необхідно шукати інші експедиції.

За винятком кількох літніх сезонів студенти працювали у складі Трипільської експедиції. Зокрема у 2001 році брали участь у дослідженні трьох площадок (залишків жител – П.Г.) на поселенні-гіганті Тальянки, яке фактично є найбільшим у світі, становить 450 га. Робота студентів була високо оцінена і відзначена не лише у звіті керівництва експедицією, але й у монографії О. Корвін-Піотровського, В. Круца, С. Рижова «Трипольское поселение – гигант Тальянки» [3].

У 2003 році дві групи студентів досліджували дві площадки і унікальну господарську яму на поселенні Тальянки, готували об'єкти до проведення міжнародної конференції, присвяченої 110-й річниці відкриття трипільської культури.

У наступному році студенти брали участь у дослідженні поселень-гігантів у Доброводах, Косенівці, Тальянках. Вперше у складі загонів були старшокурсники, які зацікавилися археологією.

У 2005 році студенти досліджували дві площадки та унікальну господарську яму на поселенні Тальянки.

Після завершення практики окремі студенти були запрошені у складі експедиції на посади лаборантів на поселенні Владиславчик.

У цьому році внаслідок утворення історичного факультету і збільшення кількості студентів-істориків розширилася географія польової археологічної практики, досліджували поселення у Тальянках, Доброводах, Аполянці. Разом з тим було укладено угоду з Лівобережною археологічною експедицією і одна група студентів працювала на скіфських селищах біля села Рогинці і Плавище Роменського району Сумської області. Таким чином,

урізноманітнилися зв'язки з іншими навчальними закладами, зокрема з Сумським державним педагогічним університетом, студенти якого також брали участь у розкопках. Студенти нашого навчального закладу досить швидко опанували нову методику дослідження і сприяли успішному проведенню охоронних робіт на Роменщині. Їх робота була високо оцінена керівництвом експедиції.

Співробітництво з Інститутом археології НАН України не обмежується лише літньою польовою археологічною практикою. Зокрема, читальним залам університету була подарована цінна бібліотека. Співробітники Інституту беруть участь у редагуванні «Археологічного вісника», вміщають у ньому свої статті з окремих питань трипіллязнавства.

Викладачі університету беруть участь у наукових конференціях різного рівня. Зокрема, П.І. Горохівський та Н.П. Сивачук брали участь у роботі Міжнародної конференції, присвяченої 110-й річниці відкриття трипільської культури (Тальянки, серпень 2003 р.), П.І. Горохівський та В.М. Голобородько – у Всеукраїнській конференції «Трипілля: цивілізаційний вимір» (Київ, грудень 2005 р.).

Дуже важливим для підготовки майбутніх фахівців є співробітництво з Уманським краєзнавчим музеєм (директор М. Вихристюк). Зокрема організовуються і проводяться навчальні екскурсії. Працівники бібліотеки музею надають допомогу студентам у підготовці і написанні повідомлень, рефератів, наукових статей. Вміщують свої статті про дослідників-краєзнавців. Студенти-історики працюють над такими темами: «Дослідження трипільської культури на території Уманщини», «Трипільські протоміста на території краю», «Городища і селища Уманщини». Таким чином студенти здобувають навички дослідницької роботи, роблять посильний внесок у вивчення давньої історії нашого краю. Це є досить актуальним, оскільки на сучасному етапі посилюється інтерес до історії окремих регіонів.

Студенти-першокурсники мають змогу випробувати свої сили, набути перші навички написання повідомлень, наукових статей і опублікувати їх у «Археологічному віснику» (з 2003 р. «Вісник археологічного товариства»). Із здібними і зацікавленими студентами проводиться певна робота у наступні роки навчання. Такі студенти залучаються до участі різного рівня конференціях. Зокрема, студенти М. Плаксивий, Я. Першегуба, М. Романенко, А. Домніченко взяли участь у Міжнародній конференції «Культура Трипілля – Кукутень: історія та перспектива дослідження», яка відбулася у квітні 2006 року у стінах нашого навчального закладу.

Студенти-історики спільно з керамічною лабораторією ІСМО беруть участь у облаштуванні і роботі виставок, що присвячені трипільській культурі та історії її дослідження.

Таким чином, в університеті здійснюється продумана, чітко організована і цілеспрямована робота в інформативному, навчальному і виховному напрямках, кінцевою метою яких є підготовка кваліфікованих фахівців – учителів сільської школи, які зможуть на належному рівні організувати археологічну розвідку місцевості, визначити важливі наукові об'єкти, при потребі грамотно провести їх дослідження, забезпечити облік і зберігання цінних для науки речових пам'яток. І в цьому важливе призначення курсу «Археологія України» та літньої польової археологічної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підоплічко М.Д. Шляхи впровадження передового педагогічного досвіду в сільській школі // Педагогічний вісник. – 2004. – № 1. – С. 58-61.
2. Археологія України: Програма педагогічних інститутів / Уклад. Н.М. Кравченко. – К.: РНМК, 1993. – 36 с.
3. Круц В.А., Корвин-Пиотровський А.Г., Рыжов С.И. Трипольское поселение-гигант Тальянки. Исследования 2001 г. – К., 2001. – 110 с. с ил.